

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kogukonnahariduse ja huvitegevuse õppekava

Ave Paluoja

**ÕPETAJATE KOOLITUSPLAAN ETTEVÕTLIKU ÕPPE LÄBIVIIMISEKS
PÕLTSAMAA ÜHISGÜMNAASIUMIS**

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Külli Salumäe, huvihariduse õpetaja

Konsultant: Merle Karuks, karjäärikoordinaator

Viljandi 2023

Resümee

Õpetajate koolitusplaan ettevõtliku õppe läbiviimiseks Põltsamaa Ühisgümnaasiumis.

Ettevõtlik õpe on metoodika, mida õpetaja rakendab ettevõtliku tunni läbiviimiseks, arendades lastes ettevõtlikkust, iseseisvat hoiakut, otsustusvõimet ja koostöist tegutsemist. Põltsamaa Ühisgümnaasium on liitunud 2019. aastal haridusprogrammiga „Ettevõtlik Kool“, mis toetab ettevõtliku õppe integreerimist koolisüsteemi ja ainetundidesse. Käesoleva loov-praktilise lõputöö eesmärgiks on koostada Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnustega kooskõlas olev koolitusplaan Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpetajatele 2023/24 õppeaastaks, mis toetaks õpetajaid järjepidevalt ja vajaduspõhiselt ettevõtliku õppe läbiviimisel. Andmeid koguti *Google Drive*’i keskkonnas, mille põhjal analüüsiti Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õpetajate koolitusvajadusi vastavalt Ettevõtliku Kooli standardi kvaliteeditunnustele. Koolitusplaan koostati saadud arendusvajaduste tulemuste põhjal 2023/24 õppeaastaks, mis on abivahendiks Põltsamaa Ühisgümnaasiumi arendusjuhile koolitustegevuste planeerimisel. Võtmesõnad: ettevõtlik õpe, haridusprogramm “Ettevõtlik Kool”, professionaalse arengu toetamine

Abstract

Teacher Training Plan for Conducting Entrepreneurial Learning at Põltsamaa CoEducational Gymnasium.

Entrepreneurial learning is a methodology applied by a teacher to conduct an entrepreneurial lesson by developing entrepreneurship, self-contained attitude, demand-making and collaboration. PCoEdG has joined the educational programme "Entrepreneurial School" in 2019, which supports the integration of entrepreneurial learning into the school system and subject lessons. The aim of this creative-practical thesis is to prepare a training plan for PCoEdG teachers in accordance with the quality characteristics of the Entrepreneurial School for the 2023/24 academic year, which would support teachers consistently and need-based in conducting entrepreneurial learning. Data was collected in the Google Drive environment, based on which the training needs of PCoEdG teachers were analysed according to the quality characteristics of the Entrepreneurial School standard. The training plan was prepared on the basis of the results of the received development needs for the academic year 2023/24, which is a tool for the development manager of PCoEdG in planning training activities.

Keywords: entrepreneurial learning, educational program "Entrepreneurial School," supporting professional development

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetilised lähtekohad	6
1.1 Ettevõtlik õpe	6
1.2 Haridusprogramm “Ettevõtlik Kool”	8
1.2.1 Ettevõtlik tund	8
1.2.2 Ettevõtliku Kooli haridusprogrammi rakendamine PÜGis	9
1.3 Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnused	11
1.4 Õpetaja professionaalse arengu toetamine	12
1.5 Ettevõtliku õpet toetavad koolitused	13
1.5.1 Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused	13
1.5.2 Õpetajate erialase enesetäienduse tugisüsteem	15
1.5.3 Võimalused õpetajate koostöiseks õppimiseks	16
1.5.4 Alustava õpetaja toetamine	17
2. PÜGi ettevõtlikkuse enesehindamise protsess ja õpetajate koolitusplaan	17
2.1 Ettevõtlikkuse enesehindamine PÜGis	17
2.2 Koolitusplaan	23
3. Arutelu ja järeldused	28
Kokkuvõte	29
Kasutatud allikad	30
Lisa 1. Ettevõtliku õppe hindamise valdkonnad	35
Lisa 2. Õpetaja professionaalse arengu toetamise tegurite mõõdikute väärtused	36

Sissejuhatus

Ettevõtlik õpe on metoodika, mida saavad kasutada koolides õpetajad kõikide õppeainete õpetamisel nii klassiruumis kui ka välitegevustes, et arendada lastes iseseisvat hoiakut, otsustusvõimet ja koostöist tegutsemist. Tundide läbiviimisel on olulisel kohal õpitu näitlikustamine ja päriseluliste tegevuste sooritamine, mis tekitab õpilastes õppimisrõõmu. Ettevõtliku õppe eesmärgiks on eakohane, eluline, pingutust nõudev juhendatud õppimine, et laps saaks elus toimetulekuks vajalikud teadmised ja oskused. (Uustalu, 2020) Kooli eesmärk on luua õpilasele sobiv õppekeskkond ning seda protsessi saab mõjutada eelkõige õpetajaid toetades. (Piirimägi *et al.*, 2016)

Ettevõtliku õppe toetamiseks on Eesti haridusasutustel võimalik liituda erinevate programmidega nagu Ettevõtlik Kool, JA Eesti “7 sammu” ning Edu ja Tegu. Kõigi programmide eesmärgiks on õpilastes ettevõtlikkuse arendamine ja kaasaegsete õpetamise meetodite kasutamine. (JA Eesti, s.a., Ettevõtlik Kool c, 2023, Edu ja Tegu, 2016)

Ettevõtlikkushariduse idee pärineb Šotimaa õppesüsteemist. Ida-Viru Ettevõtluskeskus, Ettevõtluse Arendamise SA ja Eesti Kaubandus-Tööstuskoja delegatsioon käis 2005. aasta mais tutvumas Šotimaa programmi tulemustega, mille järel algatati koostööprojekt. Koostöö toimus Ida-Viru Ettevõtluskeskuse, koolide ja Šotimaa partnerite vahel, kes järeldasid üheselt, et Eesti kool on väga teadmistekeskne ning koolilõpetajad on tihti väheettevõtlikud. Projekti partnerid olid ühisel seisukohal, et ettevõtlikkus eeldab konkreetseid teadmisi ühiskonnas toimuvatest protsessidest, oskusi meeskonnatöös, analüüsimiseks, planeerimiseks ja organiseerimiseks. (Ettevõtlik Kool a, 2023)

Haridusprogrammi “Ettevõtlik Kool” eesmärgiks on ettevõtliku õppe integreerimine koolisüsteemi ja ainetundidesse, et tõsta hariduse kvaliteeti. Eestis hakati Ettevõtliku Kooli haridusprogrammi kasutama 2006.aastal Ida-Virumaa koolides ja lasteaedades alates. Alates 2016-st aastast hakati haridusprogrammi „Edu ja Tegu“ raames võrgustikku laiendama üle Eesti. Maakondlikul tasandil koordineerivad programmi üle-eestiliselt MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused. (Eesti ettevõtliku ..., s.a.)

SA Junior Achievement (edaspidi JA) Eesti on ülemaailmselt tunnustatud *Young Enterprise*’i põhimõtete elluviija Eestis alates 1992. aastast (JA Eesti b, 2021) ning asutatud eesmärgiga toetada ja organiseerida majandusõpetust ja -haridust (JA Eesti d, s.a.). JA Eesti missiooniks on arendada noortes ettevõtlikkust, otsustusvõimet ja kujundada nendest ausaid majanduslikult mõtlevaid inimesi. Ettevõtliku kodaniku kasvatamisse kaasatakse erineva tegevusala inimesi, õpetajaid, koolinoori ja ettevõtjaid. (JA Eesti c, s.a.)

Ettevõtlus- ja karjääriõppe programm Edu ja Tegu on Haridus- ja Noorteameti eestvedamisel ellu viidav programm eesmärgiga edendada ettevõtlus- ja karjääriõpet ning ettevõtlikku hoiakut kõigil haridustasemetel. Programmi toetatakse Euroopa Sotsiaalfondist ja riiklikust kaasfinantseeringust. (Edu ja Tegu c, 2016).

Edu ja Tegu programm toetab koos partneritega koolide ettevõtlus- ja karjääriõppe ning ettevõtliku õppe süsteemi rajamist nagu ka Ettevõtliku Kooli haridusprogramm, Edu ja Tegu ettevõtlusõppe metoodika ja JA Eesti “7 sammu” ettevõtlusõpe, mida saab eraldi või koos rakendada. (Edu ja Tegu a, 2016)

Koolid saavad ise valida, milliste programmidega liituda. Liitutakse põhjusel, et põhikooli riikliku õppekava (2011) üheks eesmärgiks on ettevõtlikkuspädevuse kujundamine üldpädevusena ning loodud programmid toetavad ettevõtlikkuse arendamist. Põltsamaa Ühisgümnaasium (edaspidi PÜG) liitus ettevõtliku õppe rakendamiseks Ettevõtliku Kooli haridusprogrammiga 2019. aasta kevadel, saavutades kohe hõbetaseme, mis kehtib kolm aastat. 2023. aastal viiakse läbi koolis uuesti taseme hindamine, lähtudes Ettevõtliku Kooli standardi sisehindamise kvaliteeditunnustest (Eesti ettevõtliku..., s.a.).

Oma seminaritöös (Paluoja 2022) selgitasin välja, et ettevõtliku õppe rakendamise üheks probleemkohaks on järjepideva koolitusplaani puudumine PÜGis, mis toetaks uusi tööle asunud õpetajaid Ettevõtliku Kooli programmi metoodika kasutamisel õpilaste ettevõtlikkuse arendamiseks ainetundides.

Töötan alates 2019. aasta sügisest PÜGis klassiõpetajana. Töötatud aja jooksul olen läbinud JA Eesti “7 sammu” esimesed viis koolitusprogrammi, Stuudiumi ja *Outlooc.com* keskkondade ja “Töörõõmu” koolitused.

Loov-praktilise lõputöö eesmärgiks on koostada Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnustega kooskõlas olev koolitusplaan PÜGi õpetajatele 2023/24 õppeaastaks, mille otstarbeks on toetada õpetajaid järjepidevalt ja vajaduspõhiselt ettevõtliku õppe läbiviimisel. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks tutvusin Ettevõtliku Kooli ettevõtliku õppe kvaliteeditunnused – standardiga, kogusin andmeid *Google Drive* loodud aruannete kaustast, analüüsisin PÜGi õpetajate professionaalse arengu toetamise arenguvajadusi lähtuvalt Ettevõtliku Kooli standardi kvaliteeditunnustele ning koostas selgunud arendusvajaduste põhjal koolitusplaani õpetajate professionaalse arengu toetamiseks.

Lõputöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis annan ülevaate töö teoreetilistest lähtekohtadest, teises peatükis PÜGi ettevõtlikkuse enesehindamise protsessist ja kogutud andmete analüüsi tulemustest ning tutvustan õpetajate koolitusplaani 2023/24 õppeaastaks. Arutlen toimunud protsessi üle ja teen järeldusi kolmandas peatükis.

1. Teoreetilised lähtekohad

Järgnevas peatükis antakse ülevaade ettevõtliku õppe ja Ettevõtliku Kooli haridusprogrammist ja kvaliteeditunnustest, millega hinnatakse koolide ettevõtlikkustaset. Antakse ülevaade õpetajate professionaalsest arengust ja ettevõtliku õpet toetavatest koolitusvõimalustest.

1.1 Ettevõtlik õpe

Nii tehnoloogiad, geopoliitiline situatsioon kui ülemaailmne majandusruum tervikuna muutuvad tänases maailmas kiiresti. Õppijaid on vaja ette valmistada uue tehnoloogia kasutamiseks ja probleemide lahendamiseks, mis võivad elus ette tulla. Sellest tulenevalt on oluline õppeprotsessi planeerida nii, et õpetaja on klassiruumis suunaja ja juhendaja, võimaldades õpilasel tegutseda talle sobivalt ja lastes vastutada oma õppimise eest ning osaleda enda õpitulemuste hindamises. (Piirimägi *et al.*, 2016)

Ettevõtlikus õppes on hariduse eesmärgiks seatud ettevõtliku hoiaku kujundamine. Ettevõtlikku õpet rakendades suureneb õpimotivatsioon, paraneb õpitulemus ja kujuneb ettevõtlik ehk tahan-suudan-teen eluhoiak, sellise hoiakuga õpilane on julge algataja, otsib uusi lahendusi, on kõrge motivatsiooniga, püstitab eesmärgid, tegutseb koos teistega, saavutab tulemusi, on vastutustundlik ja hooliv ning võimeline ise ennast analüüsima. Teadmiste ja oskuste paremaks omandamiseks kasutavad õpetajad aktiivõppemeetodeid ja teevad koostööd, parendamaks ainetevahelist lõimumist. (Piirimägi *et al.*, 2016)

Ettevõtlik õpe on õppeprotsess, kus teadmiste ja oskuste omandamine toimub ettevõtlikkuse võtmes juhendamise, vastutustunde ja loovate lahenduste kasutamise kaudu ning praktilise eluga seostatult. (Maakondlikud Arenduskeskused [MAK], 2022).

Ettevõtliku õppe mõtestamisel saab tugineda mitmetele teoreetilistele käsitlustele: tegevusõppe teooria “*action learning theory*” (Revans, 1981); kogemusõppe teooria “*experiential learning*” (Kolb, 1984); sotsiaal-kultuuriline teooria “*social constructivism*” (Võgotski 1978), tegemise kaudu õppimise teooria “*learning by doing*” (Dewey, 1916).

Revansi tegevusõppe teooria hõlmab tegelike probleemide kallal töötamist, õppimisele keskendumist ja lahenduste tegelikku rakendamist, mis on tegevuse kaudu õppimise vorm. Inimesed õpivad kõige paremini üksteisega koos ja üksteiselt, kuna igaüks tegeleb oma probleemiga ja läheb edasi oma lahenduse tegeliku rakendamisega. (Action Learning, s.a.) Rühmaprotsessides osalemine aitab rühma liikmetel sotsiaalsete probleemidega tegeleda ja neid reflekteerida, tegevussõpe loob võimalusi arenguks ja muutuseks. (Bamber, *et al.*, 2014)

Väli (2014) on Kolbi käsitles olulisena esile toonud, et iga õpetaja, kes kogemusõpet rakendab, alustab õpetamist reaalse tegevuse sooritamisega, millele järgneb tegevuse tulemuste märkamine, mille järel mõistab õpilane tegevuste ja tulemuste seoseid ning oskab teha üldistusi, sest saadud kogemusest kujunevat teadmist seostatakse õpituga. Kolb mudeldas õppimise tsükli, mis koosneb neljast etapist: tegelik kogemus, jälgimine ja mõtestamine, abstraktsete mõistete loomine ja teadmise testimine uues olukorras.

Karlep (2005) on välja toonud Vögotski käsituse lapse arengu ja õpetamise seaduspärasustest. Vögotski pidas oluliseks, et laps areneb koostegEVuses täiskasvanu ja teiste lastega. Karlep on seadnud kahtluse alla õpetamise läbi käskude ja korralduste. Õpilaste omavaheline koostöö toetab lapse arengut, õpetajapoolne lapse arengut arvestav ja abistav juhendamine ning õigete töömeetodite rakendamine on selle juures väga olulised. (Karlep, 2005) Vögotski sotsiaal-kultuurilises teoorias on indiviidi kognitiivsete võimete arengus keske tähtsusega sotsiaalne suhtlus. Kogukond mängib selles protsessis mõjukat rolli, luues indiviidi jaoks tähendusi. Kognitiivne areng toimub esialgu sotsiaalsel tasandil, inimeste vahel ja seejärel individuaalsel tasandil. Sotsiaalne õppimine tugineb isikute kognitiivsete võimete arengule ja keel on peamine vahend, mille abil omavahel infot ja õpitut jagatakse. (Bamber, et al, 2014)

Dewey on arvamisel, et igasugune asjakohane teadmine või teave on mingis mõttes kogemuslik. Teadmiste omandamine toimub konkreetsetes ja mõtestatud olukordades. Dewey õpetamismeetod põhineb lapse eluga seotud tegevuste kaudu õppimisel (*learning by doing*). (Sikandar, 2015) Dewey käsitles on laps ise aktiivsuse allikas, õppimine on suunatud kogemuse pidevale ümberkorraldamisele, mis kujuneb varasema kogemuse teadvustamisel ning seejärel väljastpoolt tuleva ja olemasoleva kogemuse sobitamisega, mis on lõputu eluaegne protsess. (Krull, 2022)

Eelpool välja toodud teooriad on aluseks ettevõtlikkule õppele järgmistes aspektides:

- seatakse eesmäärke;
- tegeletakse probleemide ja nende lahenduste leidmise ning rakendamisega nii individuaalselt kui ka grupina;
- reflekteeritakse;
- õppi ja seostab õpitut päriseluga läbi praktiliste tegevuste;
- suhtlemise olulisus õppeprotsessis;
- õppemeetodite kasutamine õppetundide läbiviimiseks.

1.2 Haridusprogramm “Ettevõtlik Kool”

Ettevõtlik Kool on koondnimetus põnevale ja kaasavale õppimise metoodikale ning ühtlasi haridusprogramm, mis toob koolidesse ja lasteaedadesse rohkem iseseisvat ja ettevõtlikku hoiakut, arendab lastes otsustusvõimet ja ärgitab tegutsemishimu. (Ettevõtlik Kool c, 2023) Haridusasutused, kus on kasutatud Ettevõtliku Kooli metoodikat kümnekonna aasta jooksul, on märganud laste kiiremat iseseisvumist, usaldusliku suhte paranemist pedagoogide ja õpilaste vahel ning laste eneseanalüüsi võimekuse suurenemist. (Eesti ettevõtliku..., s.a.)

2023. aasta seisuga on Ettevõtliku Kooli võrgustik laienenud igasse Eesti maakonda, kus kohalikul tasandil koordineerivad programmi maakondlikud arenduskeskused (Ettevõtlik Kool c, 2023). Ettevõtliku Kooli haridusprogrammiga on liitunud 2023. aasta seisuga 19 õppeasutust üle Eesti, neist üks kuldtasemega, 17 hõbetasemega, 90 baastasemega ja 111-l on hetkel tase taotlemisel. (Ettevõtlik Kool f, 2023). Baastaseme õppeasutusi iseloomustab oma organisatsiooni igakülgne teadlik arendamine vastavalt ettevõtliku õppe kvaliteedisüsteemile. Hõbetaseme õppeasutused on ettevõtliku õppe vallas kogemuste kandjad ja jagajad vähemalt oma maakonna piires. Kuldtaseme koolid ja lasteaiaid on ettevõtliku õppe liidrid nii Eesti piires kui ka välismaal, nad on väga suureks toeks programmi arendamisel. (Ettevõtlik Kool d, 2021)

1.2.1 Ettevõtlik tund

Ettevõtliku Kooli juhendmaterjal on ettevõtliku õppetunni läbiviimisel soovitatud kasutada kolme faasilist mudelit (Piirimägi, *et al*, 2016):

- häälestus – õppija häälestatakse õppimisele, selgitatakse välja eelteadmised, äratatakse huvi teema vastu ja suunatakse oma tegevusele eesmärgi seadma;
- õppimine – õppijat toetatakse positiivse ja didaktilise õpikeskkonna loomisega, suunatakse teda uut infot siduma tuttavaga ja oma kogemustega, mis hõlbustab mõistmist ja arusaamist;
- peegeldamine ehk refleksioon – õppija õpib looma seoseid ja võrdlema oma teadmisi kaasõpilaste teadmistega. Tema tegevusi hinnatakse ja tagasisidestatakse, tehakse kokkuvõtteid ja järeldusi, antakse hinnang ning seatakse uusi eesmärgi.

Õpetaja on laste arengu suunaja, luues õpilastele tingimused, milles õppijad saavad kavandada oma tegevusi, seostades uusi teadmisi varasemate kogemustega; kasutada omandatud teadmisi erinevates olukordades ja tegevustes; arutleda omandatud teadmiste ja oskuste üle; hinnata oma tegevuse tulemuslikkust; tunda rõõmu oma ja teiste õnnestumistest ning tulla toime ebaõnnestumistega. (Piirimägi, *et al*, 2016)

Ettevõtliku tunni ettevalmistamisel ja läbiviimisel on õpetajale toeks TULEM - ettevõtliku õppe tööriist abistamiseks tunni ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Tegemist on akronüümiga, mille igal tähel on tähendus (Piirimägi, *et al*, 2016).

- **Tunneme rolle ja koostööd** – ettevõtlikus õppeprotsessis on igal protsessis osalejal täita kokkulepitud ja aktsepteeritud roll, mille täitmisel toetatakse teineteist aktiivselt ning tehakse selleks koostööd.
- **Usaldame vastutust** – õppijal on reaalne vastutus õppeprotsessis ning ta mõistab, et valikud toovad kaasa tagajärgi.
- **Lõimume eluga** – kaasatakse õppetöösse kooliväliseid partnereid, et saaks teada, mida õpituga päriselt peale hakata.
- **Evime kogemusi** – õppija saab õpitu praktilise rakendamise kogemused, nii positiivsed kui ka negatiivsed.
- **Mõõdame mõju** – õppeprotsessis toimub pidev tagasiside andmine õppeprotsessi osaliste vahel nii õppijalt õpetajale kui ka vastupidi.

Töökavade koostamisel tuleb õpetajatel rakendada TULEM printsiipi kooli õppe- ja ainekava eesmärkide saavutamiseks, planeerides tegevusi koos kolleegide ja juhtkonnaga (Piirimägi, *et al*, 2016).

Ettevõtliku õppe läbiviimisel on oluline roll õpetajal, sest tema on see, kes kavandab ja viib läbi tunni, selleks on tal vaja teadmisi ning oskusi. Sellest tulenevalt on vaja koolitada õpetajaid, mis annaks neile vajalikud abivahendid (tööriistad) ettevõtliku tunni läbiviimiseks.

1.2.2 Ettevõtliku Kooli haridusprogrammi rakendamine PÜGis

Põltsamaa vallas toimus 2020. aastal haridusreform. Vallavolikogu võttis detsembrikuus vastu otsuse, et haridusvõrk korraldatakse ümber nii, et põhiharidus koondatakse PÜGi juhtimise alla. Muudatuste eesmärgiks on tagada kaasaegne haridustaristu kõigile valla õpilastele, samuti pädevad õpetajad ja tugispetsialistid. (Põltsamaa Vallavalitsus, 2020) PÜGis on alates 1.septembrist 2021 õppekohad Põltsamaa linnas Lille tänaval ja Veski tänaval; Adavere alevikus; Lustivere külas. Toimunud haridusvõrgu ümberkorralduse tõttu on tehtud muudatused PÜGi õppekavas ja arengukavas. Olulisel kohal on ettevõtlikkuse arendamine kõikides kooliastmetes ja õppekohtades.

Kooli **väärtusi, eripära, õppe- ja kasvatusesmäärke** kajastab PÜGi õppekava (2022 b) üldosa. PÜGis väärtustatakse isiksuse arengut õppimise ja enesetäiendamise kaudu. Ühiste eesmärkide täitmisel arvestatakse ja austatakse üksteist. Luuakse ja hoitakse turvalist ja sõbralikku keskkonda ning austatakse ja arendatakse kodukoha loodus- ja kultuuripärandit.

PÜG on ettevõtlikkuse ja ettevõtluse edendamise tunnustusena saanud aastal 2020 Ettevõtliku Kooli hõbetaseme. Põhikoolis on õpilastel võimalik osaleda sündmuste läbiviimisel ja kooli juhtimises, mini-mini- või minifirma tegevustes, projektides, õpilasaktiivide ja õpilasesinduse tegevustes. Õppe- ja kasvatusesmärgiks on toetada iga õppija arengut ning ettevõtlikuks, ennastjuhtivaks ja vastutustundlikuks kodanikuks kasvamist. Õpilane omandab üld-, kooliastme- ja ainevaldkonnapädevused, s.t teadmiste, oskuste ja hoiakute kogumi, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida. Kõigi õppeainete kaudu ning tunni- ja koolivälises tegevuses jälgivad ja suunavad õpetajad omavahelises koostöös ning kooli ja kodu koostöös õpilaste üldpädevuste kujunemist.

Õpetuses ja kasvatuses on üheks läbivaks teemaks kodanikualgatus ja ettevõtlikkus – taotletakse õpilase kujunemist aktiivseks ning vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonna liikmeks, kes mõistab ühiskonna toimimise põhimõtteid ja toimimisviise ning kodanikualgatuse tähtsust, tunneb end ühiskonnaliikmena ning toetub oma tegevuses riigi kultuurilistele traditsioonidele ja arengusuundadele. Ettevõtliku õppe korraldamiseks kasutatakse vaba tunniressurssi, mis hõlmab JA Eesti “7 sammu” programmi teemasid, mis on jaotatud järgnevalt: 1. klass – Meie ise; 2. klass – Meie perekond; 3. klass – Meie kodukoht; 4. klass – Meie linn ja vald; 5. klass – Meie maakond; 6. klass – Meie riik ja maailm; 7. klass – Mini minifirma.

PÜGi arengukavas (2022 a) on välja toodud **arengueesmärgid ettevõtliku õppe valdkonnas**, mis tulenevad kooli visioonist, väärtustest, aga ka eelnevate perioodide tegevuste analüüsist ning huvigruppide tagasisidest:

- 1) õppijate ettevõtlikkuspädevuse süsteemne arendamine;
- 2) professionaalne koostöö huvirühmadega ning õpetajate arengu ja enesetäiendamise toetamine;
- 3) õppe kvaliteedi tõstmine õpilaste terviklikku maailmapilti kujundades ning nende individuaalseid vajadusi arvestades ja õppimist toetavat tagasisidet andes.

Eesmärkidest tulenevalt soovitakse arengukava perioodi lõpuks jõuda järgnevate tulemusteni:

- vähemalt 80% õpetajatest kasutab tundides õpilasi aktiveerivaid tegevusi;
- vähemalt 80% õpetajatest rakendab süsteemse õppimise toetamiseks õppe eesmärgistamist ja analüüsimist, annab õppimist toetavat tagasisidet, kavandab ainetevahelist lõimingut üldpädevuste ja läbivate teemadega ning koolivälise õppega;
- kõik õpetajad on ennast täiendanud nii ainealaselt kui ka üldpedagoogiliselt, koolil on toimivad ja jätkusuutlikud aineseksioonid, hoolekogu, õpilasesindus, kooli

arendamiseks ning õppe mitmekesistamiseks on kaasatud kooliväliseid partnereid ja eksperte ning kool osaleb sisulist tööd toetavates võrgustikes ja programmides;

- kooliseselt on välja kujunenud traditsioonilised sündmused, toimuvad ühisüritused õppekohtadega ning regulaarne kogemuste vahetus erinevate õppekohtade vahel;
- koolil on Ettevõtliku Kooli kuldtase.

1.3 Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnused

Ettevõtliku Kooli standard (MAK, 2022) on kvaliteedijuhtimissüsteem kooli terviklikuks hindamiseks ja arendamiseks, mille juurde kuuluvad konkreetsed hindamisvormid koos hindamisjuhendiga. Ettevõtlikkustaseme (baas-, hõbe-, kuldtase) hindamine võimaldab olulise info oma kooli toimimisest, tuvastada kitsaskohad ning saada sisendit organisatsiooni edasiseks arendamiseks. Standard on struktureeritud vastavalt sisehindamise valdkondadele (vt lisa 1) ning defineerib ettevõtliku õppe erinevate näitajate lõikes. Juhend aitab õppeasutuste tegevust korraldada nii, et tulemuseks on kõrgem ettevõtlikkuse tase õppe- ja kasvatusprotsessis. Standardi põhjal saadakse tunnustus tehtud töö eest tulemuslikkuse ja tõhususe alusel.

Ettevõtliku õppe baastaseme määratlemine toimub enesehindamise meetodil kolme õppeaasta kohta, millele lisandub pisteline seirekomisjon. Hõbe- ja kuldtaseme hindamiseks viiakse läbi enesehindamine kolme õppeaasta kohta ja seejärel kaasatakse seirekomisjon. Hindamisjärgselt kehtib tase 3 aastat. Enesehindamise aruande esitamiseks on loodud digitaalne keskkond Edupeegel, kuhu on koondatud kõigi õppeasutuse enesehindamise etappide materjalid (MAK, 2022):

- 1) eneseanalüüs;
- 2) seirekomisjoni raport;
- 3) koordinaatori nõustamine;
- 4) Eduplaani.

Ettevõtliku õppe baastaseme saamiseks viib õppeasutuse juht koolis läbi enesehindamise, kaasates ettevõtliku õppe meeskonna, õppevaldkonna juhte, õpetajaid ja õpilasi. Võimalik on kaasata valdkonna konsultante maakondlikust arenduskeskusest. Hindamisprotsessi lõpptulemuseks on hinnang, kas lasteaed või kool vastab ettevõtliku õppe kriteeriumitele kõigis olulistest koolielu valdkondades ning saab õiguse kasutada ametlikult „Ettevõtlik Kool“ nimetust ja sümboolikat. Ettevõtliku õppe hõbe- ja kuldtaseme hindamiseks viiakse läbi tunnustav hindamine, mis koosneb kahest osast: enesehindamise läbiviimine

analoogiliselt baastaseme enesehindamisega ja tulemuste üle vaatamine koostöös seirekomisjoniga. Hindamisprotsessi lõpptulemuseks on hinnang sellest, kas kool vastab ettevõtliku õppe kriteeriumitele kõigis olulistes koolielu valdkondades ning saab õiguse kasutada “Hõbetaseme Ettevõtlik Kool” või “Kuldtaseme Ettevõtlik Kool” nimetust ja sümbolikat. (MAK, 2022)

Ettevõtliku Kooli haridus-uuring toob välja, et programmi kõige suurema kasuna nähakse just standardi alusel eneseanalüüsi läbimist, sest analüüs annab hea ülevaate sellest, kus asutakse ning kuhu on vajalik liikuda (Ettevõtlik Kool e, 2023).

1.4 Õpetaja professionaalse arengu toetamine

Kooli roll ja ülesanded on pidevas muutumises ning see esitab uusi nõudmisi ka õpetajaile. Õpetajad õpetavad mitmekultuurilistes ja tavaklassides ka erivajadustega õppijaid, püüavad õppetöös tõhusamalt kasutada infotehnoloogia võimalusi, on haaratud kooliarendusse ning otsivad võimalusi vanemate paremaks kaasamiseks kooliellu. Olenemata sellest, kui tõhus on olnud õpetajate ettevalmistus põhiõppes, ei suuda ülikoolid valmistada tulevasi õpetajaid ette kõikideks väljakutseteks, millega nad oma karjääri jooksul kokku puutuvad. OECD raportis (2005) rõhutatakse, et efektiivne professionaalne areng on pidev, sisaldades koolitusi, praktikat ja tagasisidet, arvestab vajaliku ajakuluga ning pakub tuge õppetöös. Edukad koolitusprogrammid on rakenduslikud ning toetavad õpetajate õppivate kogukondade teket. Õpetajatevaheline kogemuste jagamine toetab ka koolide kui õppivate organisatsioonide teket ning arengut. Õpetajate enesetäiendamise toetamisel võib olla mitmeid eesmärgi, alustades aine sisu ja õppekava muudatustest tuleneva teadmiste uuendamise vajadusest kuni õppemetoodikaalaste ning õpetaja enesetõhusust tõstvate koolitusteni. (Loogma *et.al.*, 2009)

Õpetaja professionaalse arengu toetamist reguleerib haridus- ja teadusministri määrus (2019) “Õpetajate koolituse raam nõuded”. Õpetajate koolituse eesmärk on Eesti Vabariigi kindlustamine kutse-, eri- ja ametialaselt pädevate õpetajatega, kes orienteeruvad ühiskonna haridusvajadustes ja suudavad tegutseda muutuv haridussituatsioonis, osalevad hariduselu edendamisel nii õppeasutuses kui väljaspool õppeasutust ning täiendavad oma kutse-, eri- ja ametialast pädevust. Õpetaja tööalase täiendusõppe eesmärk on luua õpetajatele võimalused eneseanalüüsiks ja professionaalseks arenguks ning kujundada inspireeriv ja innovaatiline hoiak, mille kaudu kasutada omandatud teadmisi ja oskusi parimal moel oma töös õppija arengu toetamisel. Õpetaja tööalase täiendusõppe kavandamisel ja läbiviimisel on aluseks õpetaja enese professionaalse arengu ja õppeasutuse arengu vajadused ning riiklikud haridusprioriteedid.

1.5 Ettevõtliku õpet toetavad koolitused

Õpetaja professionaalse arengu toetamine on standardi alusel üks Ettevõtliku Kooli kvaliteedi- ja hindamisteguritest, mille komponentideks on omakorda (MAK, 2022):

- 1) ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused;
- 2) õpetajate erialase enesetäienduse tugisüsteem;
- 3) võimalused õpetajate koostöiseks õppimiseks;
- 4) alustava õpetaja toetamine.

1.5.1 Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused

Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolituse võimaldamine õpetajatele peab lähtuma nende arenguvajadustest õpilaste ettevõtlikkuse ja teiste võtmepädevuste (info-, digitaal-, finants-, meedia-, loodusteaduslik-, statistiline- ja tervisealane kirjaoskus) arengu toetamisel (MAK, 2022). Ettevõtliku õppe läbiviimise toetamiseks pakutakse koolidele mitmeid koolitusvõimalusi õpetajate enesetäiendamiseks õpilaste ettevõtlikkuse ja võtmepädevuste arendamiseks.

Ettevõtlus- ja karjääriõppe **programmi Edu ja Tegu** raames on välja töötatud õpetajatele **ettevõtlus- ja karjääripädevust arendav metoodika**, õppevara ja toetavad juhendmaterjalid ning koolitusprogrammid ja koolitused. (Edu ja Tegu c, 2016) Edu ja Tegu raames toimuvad koolitused on suunatud ettevõtlus- ja karjääriõppe moodulite ja ainekavade rakendamise toetamiseks ja õppijate ettevõtluspädevuse arendamiseks. Õpetajatele pakutavad koolitused on järgnevad: a) moodulite rakendamist toetav koolitus; b) õppija ettevõtluspädevuse arendamist toetav koolitus; c) ettevõtlusõpetaja baasoskusi arendav koolitus. (Edu ja Tegu b, 2016)

Ettevõtliku Kooli poolt pakutakse **koolitusi ettevõtlikkuse arendamiseks** õppeasutustele (Ettevõtlik Kool b, 2023):

- 1) I moodul (3 akadeemilist tundi) – baaskoolitus, mis on suunatud koolieelsete lasteasutuste ja üldhariduskoolide õpetajatele, õppeasutuste juhtidele, hoolekogu liikmetele, õpilasomavalitsuste liikmetele, õppeasutuste tugipersonalile, lastevanematele, omavalitsuste töötajatele. Mooduli läbimine annab teadmise, miks on vaja ettevõtlikkust ning kuidas seda õppeasutuses haridusprogrammi „Ettevõtlik Kool“ abil süsteemselt arendada.
- 2) II moodul (8 akadeemilist tundi ja 2 tundi iseseisvat tööd) – ettevõtliku õppe rakendamise koolitus, mis on suunatud koolieelsete lasteasutuste ja üldhariduskoolide õpetajatele, õppeasutuste juhtidele ning arendusmeeskonnale. Eesmärgiks on anda ülevaade ettevõtliku

õppe rakendamisest õppimis- ja õpetamisprotsessist; tööriistast TULEM ja kuidas see toetab ettevõtlikkuspädevust ning aitab õpetajal rakendada vastavat metoodikat ja nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtteid; omandada praktilisi oskusi ja strateegiaid ennastjuhtiva õppija arengu toetamiseks.

3) III moodul (6 akadeemilist tundi) – ettevõtliku õppe STANDARDi koolitus, mis on suunatud õppeasutuste juhtkonnale ja arendusmeeskonnale. Eesmärgiks on, et koolituse läbinu mõistab üheselt ettevõtliku õppe Standardi loogikat ja selle võimalusi ning oskab Standardit kasutada õppeasutuse sisehindamise ning arengutööriistana.

JA Eesti “7 sammu” programm (JA Eesti a, s.a.) pakub **koolitusi I, II ja III kooliastme õpetajatele**, mille eesmärgiks on õpilastes ettevõtlikkuse arendamine ja hariduse tähtsustamine. Koolitusel õpetatavat meetodit saab kasutada lõimitult matemaatika, emakeele ja inimeseõpetusega. Samuti saab erinevaid programmi tegevusi viia läbi kunstiõpetuse ja käsitöö tundides, rõhutades teaduse, tehnoloogia ja innovatsiooni tähtsust keskkonnasõbraliku ning jätkusuutliku majanduse arendamisel. Kooli eripärast ja õppekavast lähtuvalt saab programmi kasutada eraldi majanduse ja ettevõtluse õppeainena või üldõpetuse osana. Koolitusprogramm sisaldab 7 teemat (JA Eesti a, s.a.).

- Meie ise – keskendub “mina” erinevustele ja sarnasustele teistega, sõprusele, koostööle.
- Meie perekond – uurib rolle ja ülesandeid, mida pere erinevad liikmed täidavad, arendab meeskonnatöö oskusi, õpetab eristama soove vajadustest, kujundab säästlikku ellusuhtumist.
- Meie kodukoht – keskendub kohalikule omavalitsusele, käsitleb seal töötavaid ettevõtteid, raha funktsioone ja ringlemist.
- Meie linn – uurib erinevaid elukutseid, tutvustab linna planeerimise põhimõtetega.
- Meie maakond ja riik – keskendub ressurssidele, kaupade ja teenuste tootmisele, uurib maakonna ettevõtteid ja riigi rolli majanduses.
- Meie mini-minifirma – tutvustab õpilastele ettevõtte tegevuse põhitõdesid ja arendab ettevõtluspädevust mini-minifirmas tegutsemise kaudu.
- Meie maailm – tutvustab Euroopa ja mõne maailma riigi majandust ja kaubavahetust, selgitab teaduse, tehnoloogia ja innovatsiooni tähtsust.

Tervise Arengu Instituut korraldab **VEPA** Käitumisoskuste Mängu metoodika koolitusi ning viib läbi hindamistegevust. (Tervise Arengu Instituut b [TAI], s.a.) VEPA koolitusel osalemiseks peab eelnevalt olema kooli liitunud, sejärel saab koolijuht broneerida koha väljaõppele. Järgnev koolitus toimub oktoober 2023 – mai 2024. (TAI a, s.a.) VEPA

metoodika ühendab mitmeid tõendus põhiseid töövõtteid ja elemente, mille eesmärk on arendada laste võimet kontrollida oma reaktsioone ja analüüsida oma käitumist. VEPA elemendid soodustavad sotsiaalsete oskuste arengut ning tagavad psühholoogilist turvalisust. (TAI c, s.a.)

Digipädevus on suutlikkus lahendada õppetöös digikeskkonnas ettetulevaid probleeme digitehnoloogia abil. Õppijate ja õpetajate digipädevuse arendamiseks ja koolide valmisoleku tõstmiseks digitehnoloogia rakendamiseks õppetöös, korraldab **Haridus- ja Noorteamet** regulaarselt erinevaid koolitusi. Digikoolitused toetavad tehnoloogia kasutamist koolitunnis ning arendavad iga haridustaseme õpetaja digipädevusi. Sõltuvalt koolitusest on õppevormiks võimalik valida kontakt-, veebipõhine või kombineeritud õpe. Tellimuskoolitused toimuvad Euroopa Sotsiaalfondi toel ning on alus-, üld- ja kutseõppeasutuse õpetajale, koolijuhile, haridustehnoloogile ning tugispetsialistile tasuta. (Haridus- ja Noorteamet a, 2023)

Ainetevahelise lõimingu koolitust koolimeeskondadele pakub **MTÜ LÕOKE**, mille eesmärgiks on aidata mõista õpetajal ainetevahelise lõimingu kavandamise ja läbiviimise protsessi õppekava kontekstis ja annab oskused ainetevahelist lõimingu oma töös eesmärgipäraselt rakendada ning teadmised, millised võimalused on ainetevahelise lõimingu tulemusel koostöiseks hindamiseks. Õpetaja saab omale ainetevahelise lõimumise plaani, mida saab ainetundides rakendada. (Lõoke, s.a.)

1.5.2 Õpetajate erialase enesetäienduse tugisüsteem

Ettevõtlikku õpet rakendavate õpetajate professionaalne areng vajab tuge nii rahastamise kui töökorralduslike meetmetega: enesetäiendamise toetuseks mõeldud süsteemide loomine (praktikad ettevõtetes, täiendkoolitus, õppereisid, vabade päevade võimaldamine). (MAK, 2022) Rahalised vahendid õpetajate enesetäiendamiseks ja võimalused koolitustel osalemiseks peab tagama õppeasutus, taotledes toetusi erinevatest toetusfondidest ja -meetmetest ning täiendõppe programmidest.

Riigi Tugiteenuste Keskusest (2023) on võimalik **taotleda rahastust meetmest** “Haridusasutuste arendusprojektid ja õpiüritused”. Toetust antakse eesmärgiga võimestada haridusasutusi looma organisatsioonikultuuri, mis lähtub iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetavast, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendavast õpikäsitusest.

Haridus- ja Teadusministeeriumil (2022) on õpetajate **täiendusõppeks loodud programm** “Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid”, mille eesmärgiks

on viia õpetajate ja haridusasutuste juhtide arengu toetamine ning hindamine vastavusse nüüdisaegse õpikäsitlusega ning suurendada nende ametite kõitvust.

Edu ja Tegu raames **rahastatakse koolide liitumist** haridusprogrammiga “Ettevõtlik Kool” ning JA Eesti õpilasfirmade programmiga, samuti pakutakse tuge Edu ja Tegu metoodika rakendamisel. Kõik Edu ja Tegu toetatavad tegevused on õpetajatele ja koolidele tasuta. Lisaks on võimalus taotleda Euroopa Sotsiaalfondi toetust koolide, kogukonna ja ettevõtjate koostöös õppe praktilisemaks muutmiseks läbi Edu ja Tegu/Haridus- ja Noorteameti avatud taotlusvooru projektikonkursi. (Edu ja Tegu a, 2016)

1.5.3 Võimalused õpetajate koostöiseks õppimiseks

Õpetajate koostöist õppimist toetab oskuste- ja teadmiste vahetuse süsteem, mis ühendab erinevad koosõppimise vormid: õpiränne, õpetajate koostöönõupidamised, koostööseminarid, professionaalsed õpikogukonnad, lahtised tunnid kolleegidele, ainetevahelised lõimitud tunnid, õpetajate vahetus jms. (MAK, 2022) Professionaalseteks õpikogukondadeks on koolis kovisioonigrupid. Koostöised nõupidamised toimuvad aineseksioonides ja õpiringides. Õpirändes osalemiseks on loodud programme, millest saavad osa võtta nii õpilased kui õpetajad.

Haridus- ja Noorteamet viib läbi **kovisiooni meetodite ja rakendamise koolitusi** koolijuhtidele ning -meeskonna liikmetele. Kovisioon kujundab kaasavat ja toetavat koolikultuur ning suurendab ühtekuuluvustunnet. Koolitus koosneb kuuest etapist ja selle läbimine annab oskused ja teadmised kovisioonigrupi käivitamiseks, grupiprotsesside juhtimiseks ning ettetulevate probleemide ületamiseks. Koolitust rahastatakse Euroopa Liidu sihtrahastusest Haridus- ja Noorteameti kaudu. (Haridus- ja Noorteamet b, 2023)

Üldhariduskoolide **õpiringi ja aineseksiooni juhtimiseks** on võimalik osaleda koolitusel **Tallinna Ülikoolis**, mille eesmärgiks on anda teadmisi eestvedamis- ja juhtimispraktikate kohta haridusasutuses ning arendada oskusi, kuidas toetada õpetajate meeskonda haridusasutuse pedagoogilise käsituse rakendamisel. (Tallinna Ülikool b, s.a.)

“**Erasmus+**” programmi meetmega toetatakse koole, kes soovivad korraldada **õpirändega seotud tegevusi kooliõpilastele ja -töötajatele**, mille alla kuuluvad töövarjutamine, täienduskoolituskursused töötajatele, õpilaste ja õpetajate õpiränne ning ekspertide kaasamine. Osalevad koolid peaksid oma tegevuses aktiivselt edendama kaasamist ja mitmekesisust, keskkonnasäästlikkust ja digiõpet, kasutades selleks programmi raames pakutavaid sihtotstarbelisi rahastamisvõimalusi, suurendades osalejate teadlikkust, jagades parimat tava ning kavandades oma tegevust asjakohasel viisil. Meetme eesmärkideks on

pakkuda õpetajatele/õpilastele koosõppimise võimalusi ning toetada koolide rahvusvahelistumist ja institutsionaalset arengut. “Erasmus +” programmi raames on koolidel võimalus taotleda rahastust lühiajaliseks õpilaste/õpetajate õpirände projektiks ning akrediteeritud asutuste õpirändeprojektiks. (European Commission, s.a.)

1.5.4 Alustava õpetaja toetamine

Sisseelamisprogrammi raames toetatakse alustavat õpetajat juhtkonna poolt, läbi on arutatud koolis toimivad kokkulepped ja reeglid, määratud on väljaõppe läbinud mentor, toimuvad regulaarsed koostöö nõupidamised ning õpetaja sisseelamist jälgitakse. (MAK, 2022) Selleks, et algavad õpetajad saaks piisavalt tuge koolis, on neile oluline määrata koolitatud mentorid ja luua alustavate õpetajate õpiring, mida viib läbi koolitatud juhendaja.

Tallinna Ülikoolil on haridusasutuste **mentoritele suunatud koolitusprogramm**, kus saavad osaleda vähemalt kolmeaastase töökogemusega õpetajad, kes juhendajate toel süvenevad mentorluse tähendusse. Õpitakse ennast tundma, kui mentorit, kes oma oskuste, teadmiste ja isiksuseomadustega on toeks alustava kolleegi arengule ja kohanemisele. (Tallinna Ülikool a, s.a.)

2. PÜGi ettevõtlikkuse enesehindamise protsess ja õpetajate koolitusplaan

Käesolev peatükk tutvustab PÜGi ettevõtliku kooli sise- ja enesehindamist 2022/23 õppeaasta alusel ning õpetajate koolitusplaani 2023/24 õppeaastaks.

2.1 Ettevõtlikkuse enesehindamine PÜGis

Ettevõtliku õppe hindamine toimub igas valdkonnas kindlaks määratud tegurite alusel. Hindamistegurite kirjeldused kajastavad konkreetse valdkonna väärtusi ja protsesse, ettevõtlikkuse baas-, hõbe- ja kuldtaseme tunnuseid ning toovad näiteid teguri praktilistest väljunditest. Iga teguri hindamiseks on välja töötatud mõõdikud. (MAK, 2022)

Esimene Ettevõtliku Kooli enesehindamine toimus PÜGis 2019 aastal. Andmeid koguti september 2016 - juuni 2019 perioodi kohta, hindamise eestvedajaks ja vastutajaks oli sel ajal töötanud gümnaasiumiastme õppealajuhataja. Andmete kogumiseks viidi läbi küsitlused kooli töötajate ja õpilaste seas ning analüüsiti PÜGi ettevõtlikkuse taset erinevates valdkondades, tuginedes kooli dokumentidele. Taotleti kuldtaset, aga seirekomisjoni hindamise põhjal saadi hõbetase 2023. aasta kevadeni. (Sisehindamise aruanne autori valduses)

Ülemaailmse koroonapandeemia tõttu aastatel 2020 – 2022 viidi õppetöö distantsoppele pikaks perioodiks, seega paljud koolipoolsed planeeritud ettevõtliku õpet arendavad tegevused jäid ära. Lisaks toimus Põltsamaa vallas haridusreform, mis liitis ühise juhtimise alla kolm valla kooli (PÜG, Lustivere ja Adavere Põhikool). Nimetatud põhjustel viiakse läbi PÜGis ettevõtlikkuse enesehindamine vaid 2022/2023 õppeaasta kohta. Taotletakse kuldtaset, lõpliku hinnangu annab seirekomisjon.

Enesehindamise viib läbi PÜGis moodustatud ettevõtliku õppe arendusmeeskond, millesse kuuluvad: arendusjuht, projekti juht, õppejuht, huvijuhid, karjäärikoordinaatorid, neli klassijuhatajat ja seoses lõputöö tegemisega käesoleva töö autor. Enesehindamise tulemused esitatakse Edupeegli digitaalsesse keskkonda juunis 2023.

Õpetajate professionaalse arengu toetamist kajastavad andmed sain PÜGi *Google Drive'i* loodud aruannete kaustast (autori valduses), mida täitsid õppeasutuse õpetajad, huvijuhid, arendusjuht, personalijuht, õppejuhid, projekti juht ja karjäärikoordinaatorid. Täiendavalt sain andmeid personali ja rahaliste vahendite kohta sain andmed kooli juhiabilt ning koolitussüsteemiga seonduva kohta arendusjuhilt. Minu peamiseks koostööpartneriks õpetajate koolitusplaani koostamisel oli kooli PÜGi karjäärikoordinaator, kes tegeleb PÜGis õpetajate ettevõtliku õppega seotud koolituste koordineerimisega.

PÜG'is töötab hetkel 117 õpetajat, neist 15 Adavere ja 14 Lustivere õppekohas. Hetkeseisuga on töölt lahkunud alates 2019. aasta sügisest 41 õpetajat ja tööle on tulnud 46 uut õpetajat, nendest 15 õpetajat 2022/23 õppeaastal.

Koolitusvajaduse analüüsi eesmärgiks on välja selgitada, missugustel teemadel on vaja õpetajaid koolitada ettevõtliku õppe läbiviimise toetamiseks, lähtudes PÜGi arengukavas sõnastatud kooli arengueesmärkidest (vt lk 10).

Järgnevatel tabelites (vt tabel 1, 2, 3, 4) toon välja PÜGi õpetajate professionaalse arengu toetamise vastavuse Ettevõtliku Kooli standardi mõõdikutele seisuga 2022/23 õppeaastal ning arenguvajadused nimetatud valdkonnas.

Tabel 1. Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused õpetajatele

Mõõdikud (MAK, 2022):

- Arenguvajadustest tuleneva koolitussüsteemi olemasolu (nt koolitusplaani).
- Osalenud õpetajate arv protsentides ja toimunud koolituste loetelu.
- Uute kirjaoskuste võtmepädevuste õpetamise meetodid on koolitusplaani lisatud.
- Uute kirjaoskuste võtmepädevused ning nende õpetamise meetodid on koolitusplaani lisatud.

Mõõdik	Andmed seisuga 2022/23 õa	Arenguvajadused
Koolitusplaani olemasolu	- Koolitusplaani puudub.	- Töötada välja ja koostada koolitusplaani 2023/24 õppeaastaks.
Toimunud koolitused	- <i>Ettevõtliku Kooli TULEM koolituse on läbinud 2019.aastal 85% õpetajatest, hiljem täiendavad koolitust toiminud ei ole.</i> - JA Eesti “7 sammu” koolituse kahel päeval, kus osales 22 õpetajat. - Edu ja Tegu ettevõtlus- ja karjääriõppe metoodika koolitusel osales 5 õpetajat. - Ainesektsiooni ja õpiringide juhtide coashing, mentorlus, turundus, tagasisideastamine, koosolekute ja meeskonna juhtimise koolituse on läbinud 15 inimest. - JA Eesti projekti rahatarkuse õppemängude koolituse on läbinud I ja II kooliastme 15 õpetajat. - JA Eesti “7 sammu” meeskonna koolitus/õppepäev Võrumaal kompetentsikeskuses Tsenter, kus osales I ja II kooliastme 22 õpetajat. - Pärimuspesa koolitusel osales 1 õpetaja. - Tervise Arengu Instituudi koolitusel “Tõhus koostöö lastevanematega osales 1 õpetaja. - VEPA metoodika koolitusel osales 3 õpetajat.	- saavutada, et 85% õpetajatest on läbinud TULEM tööriista koolituse ettevõtliku tunni ülesehituseks ja läbiviimiseks. - saavutada, et 85% õpetajatest on läbinud JA Eesti “7 sammu” õpetamise metoodika koolituse ettevõtliku õppe läbiviimiseks. - saavutada, et I ja II kooliastme klassiõpetajad on läbinud rahatarkuse õppemängu koolituse (6 mängu), mis toetab “7 sammu” õppeprogrammi läbiviimist. - saavutada, et I ja II kooliastme klassi- ja aineõpetajad on läbinud VEPA metoodika koolituse ettevõtliku õppe läbiviimise toetamiseks. - saavutada, et 85 % õpetajatest on läbinud ainetevahelise lõimimise koolituse ettevõtliku õppe toetamiseks.
Uute kirjaoskuste koolitused (info-, digitaalne-, finants-, meedia-, loodusteaduslik-, statistiline- ja	- <i>Outlook.com</i> keskkonna koolisisesel koolitusel on läbinud 117 õpetajat. - Stuudiumi keskkonna koolisisesel koolitusel on läbinud 117 õpetajat. - Stuudium e-päeviku kasutamise koolitusel on läbinud 117 õpetajat.	- Kaardistada uute kirjaoskuste koolituste vajadus õpetajatele - Õpetajate digitaalse kirjaoskuse arendamine õpilaste digipädevuse

tervisealane kirjaoskus)	- Õpetajate vaimse tervise koolitused toimusid kolmel korral, millest võttis kõikidel kordadel osa 100 õpetajat.	toetamiseks ja õppetöös kasutamiseks.
--------------------------	--	---------------------------------------

Hetkel puudub PÜGi õpetajate koolitusplaan, seega on see vaja koostada, et saavutada õpetajate täiendkoolituste järjepidevus. Selgunud arenguvajadusi arvestades oleks eelkõige vaja õpetajatele Ettevõtliku Kooli programmi TULEM tööriista koolitust, kuidas õpetajana toetada ettevõtlikkuspädevust ja rakendada vastavat metoodikat. Õpetajaskond on võrreldes 2019. aasta sügisega oluliselt muutunud.

Tabel 2. Õpetajate erialase enesetäienduse tugisüsteem

Mõõdikud (MAK, 2022):

- Õpetajate professionaalse arengu toetamise tingimused ja võimalused on õppeasutuses kirjeldatud.
- Õpetajatel on teadlikkus koolitusfondist, selle kasutamise korrast ja teistest tugisüsteemidest.
- Koolitusfondi ressursse kasutavate õpetajate osakaal protsentides.

Mõõdik	Andmed seisuga 2022/23 õa	Arenguvajadused
Koolitusfondi olemasolu ja kasutamise kord	- Koolitusfondi suurusest kooli eelarves on õpetajatele antud ülevaade õppenõukogu koosolekul - Koolitusfondi kasutamise kord puudub.	- Koostada koolitusfondi kasutamise kord.
Töökorralduslik meede/ koolitused	- PÜG-i töökorraldus ja täienduskoolituse kord on sätestatud vastavalt kooli töökorraldusele. https://www.poltsamaa.edu.ee/sites/poltsamaa.edu.ee/files/dokumendid/tookorraldus_2022.pdf	- PÜGi töökorraldus ja täienduskoolituse kord vajavad täiendamist.
Koolitusfondide ressursside kasutus	- Koolitusfondi ressursse on kasutatud 22/23 õppeaastal 72%. - Õpetajate osakaalu protsenti ei ole teada.	- Luua koolitusfondi kasutamise andmesüsteem.

Õpetajate erialase enesetäiendamise tugisüsteemi olulise lisana on vajalik luua koolitusfondi kasutamise kord ja andmesüsteem. Koolil on olemas töökorraldus, kus on välja toodud täienduskoolituse kord, aga see vajab täiendamist.

Õpetajate enesetäiendamiseks on vajalik leida lisaks kohaliku omavalitsuse rahastusele teisi rahastusvõimalusi, mida pakuvad toetusfondid ja -meetmed.

Tabel 3. Võimalused õpetajate koostöiseks õppimiseks

Mõõdikud (MAK, 2022):

- Kogemuste- ja teadmiste vahetamisele suunatud tegevuste loetelu, kirjeldus ja regulaarsus.
- Õpetajate rahulolu kogemuste ja teadmiste vahetuse süsteemiga.
- Õpetajate poolt eest veetavate ja/või algatatud tegevuste kirjeldus.
- Õpetajavahetuses osalenute arv ja osakaal.

Mõõdik	Andmed seisuga 2022/23 õa	Arenguvajadused
Kogemuste ja teadmiste vahetamisele suunatud tegevused	- Ainesektsioonide koosolekud toimusid 5 korda õ/a jooksul, milles osales kokku 117 õpetajat. - Programmi “7 sammu” töögrupi nõupidamised toimusid 4 korda õ/a jooksul, kus osales neljal korral 20 õpetajat. - Mitteeristava hindamise töörühma kohtumised toimunud neljal korral, osales 12 õpetajat. - Võõrkeele õpetajate kogemuste jagamine, kus osales 4 õpetajat. - VEPA metoodika töörühma kohtumine, kus osales 8 õpetajat. - Kogemuskonverentsid toimusid neljal korral, kus osales igal korral 80 õpetajat. - Kovisioonigruppide kohtumised seitsmel korral: neli 7-liikmelist gruppi, kuhu kuuluvad aine- ja klassiõpetajad. - Supervisioon ukraina õpilasi õpetavatele õpetajatele on toimunud 5 korda, osales 7 õpetajat.	- Toimiv ainesektsioonide omavaheline koostöö. - Koolitada kõiki ainesektsioonide ja õpiringide juhte koosolekute läbiviimiseks. - Suurendada kovisioonigruppide arvu 10-le, koolitades juurde kovisioonijuhte.
Projektid	- Rakett 69 vabariiklikus projektis osales 3 õpetajat, kes viivad läbi projekti koolis ja maakonna koolides. - Roheteemalise keskkonnaprojekti algatas 3 õpetajat. - Prügi sorteerimisprojekti algatas 3 õpetajat.	- Projekte eestvedavate õpetajate toetamine rahaliste vahenditega.
Rahvusvahelistes projektides osalemine	- eTwinning projektis “Innovation Being Creative with eTwinning” osales 2 õpetajat. - Balti ja Soome eTwinningu mentori projektis Lätis Liepajas, osales 1 õpetaja.	- Laiendada rahvusvahelistes projektides osalevate õpetajate arvu 10-le.

Mõõdik	Andmed seisuga 2022/23 õa	Arenguvajadused
Õpetajavahetus	- Puudub Eesti riigisisene kui ka rahvusvaheline õpetajate vahetuse süsteem.	- Luua toimiv õpetaja vahetuse süsteem Eesti ja välismaa koolidega.

Kõige suuremaks arenguvajaduseks on luua lahtiste tundide ja õpetajate vahetuse süsteem nii Eestis kui rahvusvaheliselt. Rahvusvahelistes projektides osalenud õpetajate hulk on väike, arenguvajaduseks on õpetajate osalemise arvu tõsta. Koolis on toimivad töörühmad ja -grupid ning viiakse läbi erinevaid grupikoosolekuid ja seminare. Arenguvajadusena on vaja juurde koolitada kovisioonigrupi juhte, et suurendada kovisioonigruppide arvu. Õpetajavahetuse süsteem hetkel puudub ja seega on vaja leida koostööpartnerid ning koostada tegevusplaan.

Tabel 4. Alustava õpetaja toetamine

Mõõdikud (MAK, 2022):

- Alustavat õpetajat toetavate tegevuste loetelu, kirjeldus ja regulaarsus.
- Alustava õpetaja rahulolu sisekliima, koostöö võrgustiku ja tugispetsialistide toega spetsiifilisemate probleemide korral.
- Alustava õpetaja tegevusplaani rakendamine ja ajakava täitmise dokumenteerimine.

Mõõdik	Andmed seisuga 2022/23 õa	Arenguvajadused
Alustavat õpetajat toetavad tegevused	- 9-le alustavale õpetajale on määratud mentorid, aga alustavaid õpetajaid on 15. - Toimunud seitsmel korral alustavate õpetajate õpiringid, kus osales 5 õpetajat.	- Koolitada 10 mentorit alustavate õpetajate toetamiseks.
Koostöövõrgustik	- Alustavaid õpetajaid toetavad koolis psühholoogid, eri- ja sotsiaalpedagoogid	
Tegevusplaan	- Õpiringijuht on koostanud õppeaasta alguses tegevusplaani ja dokumenteerib kohtumisi.	

Alustavate õpetajate toetamiseks on loodud õpiring, milles kahjuks osaleb vähe alustavaid õpetajaid, mis kindlasti on oluline arenguvajadus. Kõikidel uutele õpetajatele ei ole määratud mentoreid, sest puudub piisav arv koolitatud mentoreid.

2.2 Koolitusplaan

Arendus- ja koolitustegevuse planeerimise etapis luuakse koolitusplaan, võttes arvesse nii koolitusvajadused kui reaalsed koolitusvõimalused. Koolitusplaani koostab koolituse- ja arendustegevuse eest vastutav spetsialist. Esmalt tuleb välja selgitada õpetajate koolitusvajadused, sest see annab ülevaate, mis teemadel ja millises mahus kooli töötajaid on vaja toetada, et kooli eesmärgid saaks saavutatud. Koolitusvajaduse analüüsi kokkuvõte on aluseks koolitusplaani koostamisele, mille põhjal planeeritakse koolituseelarve.

Koolitusplaanis esitatakse nii tasulised kui ka tasuta koolitused. Koolitusplaanis võiks esitada järgmise info: koolitatava nimi, koolitatava üksus, koolituse teema, koolitusasutus või koolitaja, toimumisaeg, toimumiskoht, koolitusvorm, planeeritud eelarve, tegelik kulu, jääk. (Kibar 2021)

Järgnev koolitusplaan on koostatud 2023/24 õppeaastaks PÜGi õpetajate professionaalse arengu toetamiseks, arvestades selgunud arenguvajadusi ja Ettevõtliku Kooli standardi kvaliteedinõudeid. Koolitusplaanis (vt tabel 5) tuuakse välja koolitamise eesmärk, koolitaja, koolitusvorm, sihtgrupp ja orienteeruv toimumisaeg.

Lähtudes sellest, et PÜGi arengukavas on seatud arengueesmärgiks saavutada Ettevõtliku Kooli kuldtase, on arvestatud koolitusplaani koolituste ja koolitatavate õpetajate arvu valikul Ettevõtliku Kooli standardi õpetaja professionaalse arengu toetamise valdkonna tegurite mõõdikute kuldtaseme väärtusi (vt lisa 2). Koolituskavasse on lisatud esmased koolitustegevused, mis on seotud ettevõtliku õppe ja õpetajate koostöise õppimise toetamisega.

Tabel 5. Õpetajate professionaalse arengu toetamise koolitusplaan

Koolitamise eesmärk	Koolitaja	Koolituse vorm	Sihtgrupp	Orienteeruv toimumisaeg
Teema: Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused				
Teadmised ja oskused TULEM tööriista rakendamiseks ettevõtliku tunni ülesehituseks ja läbiviimiseks.	Ettevõtlik Kool	Tellimuskoolitus	Kõikide kooliastmete koolitamata klassi- ja aineõpetajad	august 2023
Teadmised ja oskused “7 sammu” õpetamise metoodika rakendamiseks ettevõtliku õppe läbiviimiseks.	JA Eesti	Tellimuskoolitus	II ja III kooliastme 20 klassi- ja aineõpetajat	oktoober 2023
Oskused “7 sammu” õppeprogrammi rahatarkuse õppemängude õppe läbiviimiseks.	JA Eesti	Tellimuskoolitus	II ja III kooliastme 20 klassi- ja aineõpetajat	oktoober 2023
Teadmised ja oskused VEPA metoodika rakendamiseks ettevõtliku õppe toetamiseks.	VEPA	Väliskoolitus	I ja II kooliastme 6 aine- ja klassiõpetajat	oktoober 2023 – mai 2024
Teadmised ja oskused aine lõimimise kavandamiseks ja läbiviimiseks ainetundides ettevõtliku õppe läbiviimiseks.	MTÜ Lõoke	Väliskoolitus	III kooliastme 10 aineõpetajat	veebruar 2024
Õpetaja digikirjaoskuse arendamine õpilaste digipädevuste toetamiseks.	Haridus- ja Noorteamet	Kontakt-, veebipõhine või kombineeritud	I ja II kooliastme 20 aine- ja klassiõpetajat	veebruar – aprill 2024

Koolitamise eesmärk	Koolitaja	Koolituse vorm	Sihtgrupp	Orienteeruv toimumisaeg
Teema: Õpetajate koostöise õppimise toetamine				
Teadmised ja oskused ainesektsiooni- ja õpiringi juhtide koosolekute planeerimiseks ja läbiviimiseks koostöise õppimise toetamiseks.	Tallinna Ülikool	välikoolitus	15 õpetajat	aprill – mai 2024
Osalemine rahvusvahelistes õpirände projektides ja koolitustel ettevõtlikkuse arendamiseks.	Erasmus +	välikoolitus	5 õpetajat	september 2023 – aprill 2024
Teadmiste ja oskustega kovisioonijuhid kovisioonigruppide moodustamiseks ja läbiviimiseks.	Haridus- ja Noorteamet	välikoolitus	6 õpetajat	september 2023 – märts 2024
Teema: Alustava õpetaja toetamine				
Teadmiste ja oskustega mentorid alustavate õpetajate toetamiseks.	Tallinna Ülikool	välikoolitus	10 klassi- ja aineõpetajat	september – detsember 2023

3. Arutelu ja järeldused

Loov-praktilise lõputöö raames koostasid õpetajate koolitusplaani Põltsamaa Ühisgümnaasiumile, et toetada süsteemselt õpetajate professionaalset arengut ettevõtliku õppe läbiviimisel.

PÜGi õpetajate professionaalse arengu toetamise koolitusplaani koostamisel toetas mind Merle, kellega koostöös hindasime õpetajate koolitusvajadust, lähtudes Ettevõtliku Kooli standardi kvaliteeditunnustest.

Koolitusplaani koostamine läks üldjoontes plaanipäraselt. Mõnevõrra tekitas probleeme töö käigus ilmnenud tõsiasi, et õpetajatel oli andmete kogumiseks loodud elektroonilises aruannete kaustas olevaid tabeleid raske täita, sest paljud ei saanud aru, millistesse andmekogumise tabelitesse missugust informatsiooni sisestada. Seetõttu oli info töötlemine keeruline. Ettevõtliku Kooli enesehindamise protsessi läbiviimisel on aga väga oluline kogutud andmete täpsus, sest selle põhjal saadakse ülevaade ettevõtlikkuse hetkeolukorrast hinnatavas haridusasutuses.

PÜGi koolituskava koostamise kogemus andis mulle teadmise, et õpetajaskond võib väga lühikese perioodi vältel märgatavalt vahetuda – viimase 3 õppeaasta jooksul on vahetunud üle 40 õpetaja. PÜGis tööd alustavad uued õpetajad vajavad ettevõtliku õppe rakendamiseks ainetundides Ettevõtliku Kooli haridusprogrammiga kurssi viimist, seetõttu on vaja koolitusi korraldada regulaarselt ja korduvalt.

Valminud koolitusplaani toetab ettevõtliku õppe läbiviimist PÜG-i kõikides kooliastmetes. Kui valminud koolitusplaani järgnevatel aastatel pidevalt järgida ja täiendada, siis saavutab PÜG kindlasti arengukavas eesmärgiks seatud Ettevõtliku Kooli kuldtaseme, kui lähiajal toimuva enesehindamise põhjal seda ei peaks saavutama.

Koolitusplaani rakendamine sõltub oluliselt kooli juhtkonna motivatsioonist Ettevõtliku Kooli programmi tegevustesse jätkuvalt panustada. Lähiajal seisab ees Põltsamaa Ühisgümnaasiumi juhtkonnas muutusi. Oluline on, et see ei pidurdaks Ettevõtliku Kooli programmi kvaliteeditunnustele vastava õpetajate professionaalse arengu järjepidevat ja kavakindlat toetamist.

Kokkuvõte

Käesoleva loov-praktilise lõputöö eesmärgiks oli koostada Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnustega kooskõlas olev koolitusplaan PÜGi õpetajatele 2023/24 õppeaastaks, mille otstarbeks on toetada õpetajaid järjepidevalt ja vajaduspõhiselt ettevõtliku õppe läbiviimisel.

Lõputöö koosneb teoreetilisest ja praktilisest osast. Teoreetilises osas andsin ülevaate ettevõtlikkust õppest ja haridusprogrammist “Ettevõtlik Kool”, mis on käivitatud ettevõtliku õppe rakendamiseks Eesti üldhariduskoolides. Lisaks andsin ülevaate Ettevõtliku Kooli kvaliteeditunnustest ning õpetaja professionaalset arengut toetavate koolituste läbiviijate kohta: Ettevõtlik Kool, JA Eesti, Edu ja Tegu, Haridus- ja Noorteamet, Eramsus +, Tallinna Ülikool, Tervise Arengu Instituut. Praktilises osas andsin ülevaate koolitusplaani koostamisprotsessist.

Põltsamaa Ühisgümnaasiumi ettevõtlikkus on hinnatud 2019. aasta kevadel Ettevõtliku Kooli hõbetaseme vääriliseks. 2023. aastal toimub uus enesehindamine ja taotletakse kuldtaset.

Analüüsides õpetajate koolitusolukorda 2022/23.õppeaastal PÜGis, tuginesin õpetajate professionaalse arengu tegurite kirjeldustele Ettevõtliku Kooli standardis ja kvaliteedi hindamismõõdikutele. Selgunud arenguvajadustest lähtudes koostas koolituskava. Kuna PÜGi arengukavas on seatud eesmärgiks saavutada Ettevõtliku Kooli kuldtase, on edaspidiste koolitusteemade valikul ja koolitavate õpetajate arvu määramisel aluseks võetud standardi kuldtaseme väärtused.

Koostatud koolitusplaan on sisendiks PÜGi Ettevõtliku Kooli enesehindamise aruande koostamisele ning tööriistaks arendusjuhile edaspidiste koolituste kavandamisel ja koolituskava täiendamisel.

Kasutatud allikad

Action Learning. (s.a.) *International Foundation for Action Learning*.

<https://ifal.org.uk/action-learning/origins-of-action-learning/>

Bamber, J., O'Brien-Olinger, S., O'Brien M. (2014). Noorsootöö ideed rakendatuna praktikas. *Centre for Effective Services*. https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2020/09/est.-CES_practice-final_v5_280514_et_00_C_ESF-logoga.pdf

Dewey, J. (1916). *Democracy and education: An introduction to the philosophy of education. Education as a Necessity of Life*. <http://www.gutenberg.org/files/852/852-h/852-h.htm#link2HCH0011>

Edu ja Tegu a. (2016). *Kool ettevõtlikuks*. <https://ettevotlusope.edu.ee/>

Edu ja Tegu b. (2016). *Koolitused*. <https://ettevotlusope.edu.ee/koolitused/>

Edu ja Tegu c. (2016). *Programmist*. <https://ettevotlusope.edu.ee/programmist/>

Eesti ettevõtliku kooli võrgustiku strateegia 2020-2025. (s.a.) [https://evkool.ee/wp-content/uploads/2021/12/EV-kooli-vrgustiku-strateegia-2020-2025.pdf](https://evkool.ee/wp-content/uploads/2021/12/EV-kooli-vorgustiku-strateegia-2020-2025.pdf)

Ettevõtlik Kool a. (2023). *Ajalugu*. <https://evkool.ee/meist/ajalugu/sissejuhatus/>

Ettevõtlik Kool b. (2023) *Koolitused*. <https://evkool.ee/vorgustiku-liikmele/koolitused/sissejuhatus/>

Ettevõtlik Kool c. (2023) *Tutvustus*. <https://evkool.ee/meist/tutvustus/>

Ettevõtlik Kool d (2021). *Uudised*. <https://evkool.ee/ettevotliku-kooli-standardi-tunnustuse-on-palvinud-22-eesti-haridusasutust/>

Ettevõtlik Kool e. (2023) *Võrgustiku liikmele*. <https://evkool.ee/vorgustiku-liikmele/seire/>

Ettevõtlik Kool f. (2023). *Võrgustiku õppeasutused*. <https://evkool.ee/meist/vorgustiku-oppeasutused/>

- European Commission. (s.a.). *Üldhariduse valdkonna õpilaste ja töötajate õpiränne*.
https://erasmus-plus.ec.europa.eu/et/programme-guide/part-b/key-action-1/mobility-school?fbclid=IwAR3SNbJ6JcuVfeUcF_RHgkRf-TLNfmwunbPvmnCbt2EiGZXVrRiQWpPTwH0
- Haridus- ja Noorteamet a. (2023). *Digikoolitused*. <https://harno.ee/opetajale/digikoolitused>
- Haridus- ja Noorteamet b. (2023) *Kovisiooni koolitused koolitusmeeskondadele*.
<https://harno.ee/kovisiooni-koolitused-koolimeeskondadele>
- Haridus- ja Teadusministeerium. (2022). *Õpetaja ja koolijuht*.
<https://www.hm.ee/uldharidus-ja-noored/opetaja-koolijuht-ja-koolipidaja>
- JA Eesti a. (s.a.). *7 sammu programmi ainekava*.
<http://ja.ee/component/attachments/attachments.html?task=attachmentjaid=1817>
- JA Eesti b. (2021). *Ajalugu*. <http://www.ja.ee/meist/ajalugu.html>
- JA Eesti c. (s.a.). *Dokumendid*. Eesti Eetilise toimimise põhimõtted.
<http://www.ja.ee/meist/dokumendid.html>
- JA Eesti d. (s.a.) *Dokumendid*. JA Eesti põhikiri.
<http://www.ja.ee/meist/dokumendid.html>
- Karlep, K. (2005). Lev Võgotski ideede aktuaalsus tänapäeval. *Haridus: Eesti pedagoogilise üldsuse ajakiri nr. 8, lk. 30-35*. https://artiklid.elnet.ee/record=b2348982*est
- Kibar, H. (2021). Koolitusjuhi käsiraamat. Euroopa täiskasvanuhariduse veebikeskkonna EPALE õppevara koolitusprotsessi juhtimisest. *SA Kutsekoda, EPALE keskus Eestis. Tallinn*.
https://epale.ec.europa.eu/system/files/2022-02/Koolitusjuhi-kasiraamat_2022.pdf
- Kolb, D. A. 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.
https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development
- Krull, E. (2022, 27. mai). John Dewey ja tema aegumatu arenguteooria. *Õpetajate Leht*.
<https://opleht.ee/2022/05/john-dewey-ja-tema-aegumatu-haridusteooria/>

- Loogma, K., Ruus, V-R., Talts, L., Poom-Valickis, K. (2009). Õpetaja professionaalsus ning tõhusama õpetamis- ja õppimiskeskonna loomine. *OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS tulemused*. Tallinna Ülikooli haridusuuringute keskus.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40808/Rahv_TALIS.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lõoke. (s.a.) *Ainetevaheline lõimingu koolitus. Õppekava*. MTÜ LÕOKE.
https://l6oke.ee/arendus/wp-content/uploads/2022/03/Ainetevahelise-lo%CC%83imingu-koolitus_-O%CC%83ppekava.pdf
- Maakondlikud Arenduskeskused MTÜ. (2022). *Ettevõtliku õppe kvaliteeditunnused standard*. <https://evkool.ee/wp-content/uploads/2022/06/standard-2.05.pdf>
- OECD. (2005). *Teachers Matter. Attracting, Developing and Retaining Effective Teachers*.
<https://www.oecd.org/education/school/attractingdevelopingandretainingeffectiveteachers-finalreportteachersmatter.htm>
- Paluoja, A. (2022). *Ettevõtliku õppe rakendamise tugevused ja arendusvajadused ühe kooli õpetajate vaates* [Seminaritöö, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia].
- Piirimägi, A., Ruusamäe, K., Rooste, H., Jalonen, L., Goldberg, K. (2016). *Ettevõtlik Kool. Tahan-suudan-teen*. Ida-Viru Ettevõtluskeskus. <https://evkool.ee/wp-content/uploads/2021/12/Ettev-tliku-ppe-juhendmaterjal-petajale.pdf>
- Põhikooli riiklik õppekava. (2011) RT I, 08.03.2023, 5.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023005>
- Põltsamaa Vallavolikogu. (2020). Põltsamaa valla haridusasutuste ümberkorraldamine.
<https://www.poltsamaa.ee/documents/17492237/17731309/Poltsamaa+valla+haridusasutuste+umberkorra....pdf/52d45ff3-04d5-4443-8ae1-df632eaa77d8>
- Põltsamaa Ühisgümnaasium a. (2022) *Põltsamaa Ühisgümnaasiumi arengukava aastateks 2022-2028*.
https://www.poltsamaa.edu.ee/sites/poltsamaa.edu.ee/files/dokumendid/poltsamaa_uhisgumnaasiumi_arengukava_2022-2028.pdf

- Põltsamaa Ühisgümnaasium b. (2022). *Põltsamaa Ühisgümnaasiumi õppekava üldosa*.
https://www.poltsamaa.edu.ee/sites/poltsamaa.edu.ee/files/dokumendid/poltsamaa_uhisgumnaasium_oppekava_uldosa.pdf
- Revans, R.W. (1981). The nature of action learning. *Omega*, 9(1), 9–24.
 doi:10.1016/0305-0483(81)90061-X
- Riigi Tugiteenuste Keskus. (2023). *Meede: Haridusasutuste arendusprojektid ja õpiüritused*.
<https://www.rtk.ee/meede-haridusasutuste-arendusprojektid-ja-opiuritused>
- Sikandar, A. (2015). Journal of Education and Educational Development. Vol. 2 No. 2 (191 - 201). *Institute of Business Management*.
<http://jmsnew.iobmresearch.com/index.php/joeed/article/view/214/321>
- Tallinna Ülikool a. (s.a.). *Mentorite koolitus*.
<https://www.tlu.ee/hti/haridusinnovatsiooni-keskuskutseastamentorile/mentorite-koolitus>
- Tallinna Ülikool b. (s.a.). *Õpetajate meeskonna eestvedamine ja juhtimine haridusasutuses*.
<https://www.tlu.ee/koolitused/opetajate-meeskonna-eestvedamine-ja-juhtimine-haridusasutuses-0>
- Tervise Arengu Instituut a. (s.a.). 2023/24 õppeaasta väljaõpe. <https://www.vepa.ee/valjaope/>
- Tervise Arengu Instituut b. (s.a.). *Koordinaatorid*.
<https://www.vepa.ee/meeskond/koordinaatorid/>
- Tervise Arengu Instituut c. (s.a.). *Metoodika*. <https://www.vepa.ee/tutvustus/metoodika/>
- Uustalu, H. 2020. *Heidi Uustalu: Mis on ettevõtlik õpe?*. ERR.
<https://www.err.ee/1057326/heidi-uustalu-mis-on-tegelikult-ettevotlik-ope>
- Vögtski, L. (1978). Interaction between learning and development. – *Mind and Society*, 79–91. Cambridge, MA: *Harvard University Press*.
- Väli, R. (2014) *Teadmise ülekanne allikate mängu põhjal*. TÜ Viljandi kultuuriakadeemia.
https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/41612/vali_reili_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lisa 1. Ettevõtliku õppe hindamise valdkonnad



Lisa 2. Õpetaja professionaalse arengu toetamise tegurite mõõdikute väärtused

Tase	Mõõdik
Ettevõtlikkust arendavad täienduskoolitused õpetajatele	
Baastase	Õppeasutuse arenguvajadustest tulenev koolitussüsteem on kirjeldatud. Toimuvad koolitused uutel kirjaoskuste ja võtmepädevuste teemadel. Osalenud 50% õpetajatest.
Hõbetase	Baas + osalenud 75% õpetajatest (hindamisperioodi jooksul kokku). Toimuvad koolitused uutel kirjaoskuste ja võtmepädevuste teemadel.
Kuldtase	Hõbe + osalenud 85% õpetajatest (hindamisperioodi jooksul kokku). Toimuvad koolitused uutel kirjaoskuste ja võtmepädevuste teemadel. Koolitused on ka rahvusvahelised.
Õpetajate erialase enesetäienduse tugisüsteem	
Baastase	Koolitusfond on olemas. Muu toetuste süsteem on olemas. 25% õpetajatest kasutab koolitusfondi ressursse. 80% õpetajatest on teadlik koolitusfondist ja muude toetuste süsteemist ning nende toimimise mehhanismidest.
Hõbetase	Baastase + 50% õpetajatest kasutab koolitusfondi ressursse. 85% õpetajatest on teadlik koolitusfondist ja muude toetuste süsteemist ning nende toimimise mehhanismidest.
Kuldtase	Baastase + 90% õpetajatest kasutab koolitusfondi ressursse. 100% õpetajatest on teadlik koolitusfondist ja muude toetuste süsteemist ning nende toimimise mehhanismidest.
Võimalused õpetajate koostöiseks õppimiseks	
Baastase	On olemas kirjeldatud süsteem, see toimib, on olemas regulaarsus. 50% õpetajaskonnast on süsteemiga rahul. Üksikud õpetajate eest veetud koostöise õppimise algatused. Õpetajavahetuses osalenute arv ja/või osakaal on stabiilne.
Hõbetase	Baastase + kogemuste ja teadmiste vahetuse süsteemis teostatakse arendustegevusi ning seda kaasajastatakse pidevalt. 75% õpetajaskonnast on süsteemiga rahul. Õpetajate eestvedamisel toimunud koostöised õppimised. Õpetajavahetuses osalenute arv ja/või osakaal on kasvav.
Kuldtase	Baastase + hõbetase. 95% õpetajaskonnast on süsteemiga rahul. Süsteem ja selle arendused on kogemuste vahetamise baasiks vähemalt riigisisel tasandil. Õpetajate eestvedamisel toimuv koostöine õppimine on valdav. Õpetajavahetuses osalenute kogemuslugusid jagatakse asutusesiselt ja -väliselt.

Tase	Mõõdik
<i>Alustava õpetaja toetamine</i>	
Baastase	Toimiv ja regulaarne sisseelamisprogramm on kirjeldatud. 80% alustavatest õpetajatest peab sisseelamisprogrammi tõhusaks. Enamik alustavatest õpetajatest töötab õppeasutuses ka pärast esimest tööaastat.
Hõbetase	Baastase + sisseelamisprogrammis toetatakse arendustegevusi ning programmi täiustatakse pidevalt. 80% alustavatest õpetajatest peab kolleegide vahelist omavahelist kommunikatsiooni, juhtkonna toetust, õpetajate ja tugispetsialistide omavahelist koostööd spetsiifilisemate probleemide korral toimivaks ja tõhusaks. Alustavate õpetajate hulgas puudub personali voolavus.
Kuldtase	Baastase + Hõbetase. 95% alustavatest õpetajatest on sisekliima, kolleegide vaheliste suhete ja omavahelise kommunikatsiooniga rahul. Eesmärkide kiiremaks saavutamiseks on neid oluliselt kaasa aidanud õpetajate ja tugispetsialistide vaheline koostöö ja asjakohane toetamine ning nõustamine. Alustavate õpetajate tegevusplaan kajastab järjepidevat ja tõhusat tegutsemist oma professionaalse arengu heaks.

Lisa 3. Lihtlitsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ave Paluoja,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Õpetajate koolitusplaan ettevõtliku õppe läbiviimiseks Põltsamaa Ühisgümnaasiumis,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on Külli Salumäe,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ave Paluoja

22.05.2023